6 > Schrijvers te **Sint-Idesbald**

Voorwoord

Beste erfgoedliefhebber,

U hebt zich zojuist "Schrijvers te Sint-Idesbald" aangeschaft. Deze wandeling leidt u langs de talloze stijlvolle woningen, gezellige locaties en charmante hoekjes die de badplaats rijk is en ons doen herinneren aan de vele kunstenaars die er verbleven en tegenwoordig verblijven...

Wellicht roept Sint-Idesbald bij velen vooral beelden op van plastische en beeldende kunstenaars zoals Paul Delvaux, George Grard en Pierre Caille. Een school van Sint-Idesbald is bijgevolg niet ver weg.
Echter, minder geweten is dat er in Sint-Idesbald ook heel wat schrijvers en dichters resideerden waaronder de meest bekende wellicht Willem Elsschot is. Maar ook heel wat onbekenden, maar daarom niet minder verdienstelijk, zoals Pierre Daco, Karel Dekandelaere of Tony Sintides verdienen de aandacht!

Met deze uitgave wil het Koksijdse gemeentebestuur dan ook haar waardering voor haar immaterieel erfgoed tonen. Door de realisatie van een erfgoedwandeling, intussen de 6de in de reeks, hoopt zij vooral de herinnering aan dit rijke culturele verleden levendig te houden.

Wij hopen dat de ontdekking van de literaire rijkdom in Sint-Idesbald u zal verbazen!

Hartelijk,

Joeri STEKELORUM,
gemeentesecretaris

Jan LOONES,
schepen van Cultuur

Marc VANDEN BUSSCHE,
burgemeester

Inleiding

De aanwezigheid van een groot aantal kunstenaars in Sint-Idesbald hoeft niet te verbazen. Tot na de Tweede Wereldoorlog was dit niet meer dan een vrij afgelegen gehucht, zonder eigenlijke kern. Ook het toerisme kwam er trager op gang. Net die achterstand, die ongereptheid om het positief uit te drukken, gold als hoogste troef bij artiesten. Zij vonden het toen al te druk in Oostende en in de verstedelijkte badplaatsen aan de Oostkust. Hier lag dat anders: een ongerepte kustlijn, brede duingordels, amper bebouwing, om maar over de kwaliteit van de verbindingen te zwijgen.
De toestand verandert dramatisch door de Eerste Wereldoorlog. Vier jaar lang is dit een druk doorgangsgebied achter het front in een stukje onbezet België. Tijdens het Interbellum wordt het kusttoerisme socialer en Sint-Idesbald evolueert mee, maar net iets trager. Zo blijft de plaats zijn aantrekkingskracht uitoefenen en zien wij de instroom van artiesten die niet enkel vakantiegangers zijn. De bezielende aanwezigheid van George Grard en zijn warme gastvrijheid mogen hier niet over het hoofd worden gezien. Een School van Sint-Idesbald, in de letterlijke zin van kunstenaarskolonie, is er wel nooit geweest, maar creativiteit was er in overvloed.
De aanwezigheid van een aantal onder die kunstenaars zullen wij op deze wandeling kunnen waarnemen. Het traceren van die aanwezigheid in hun oeuvre is minder evident. Sommigen zullen de impressies die zij hier opdeden in hun geschriften verwerken. Anderen wensen hier enkel op adem te komen. De invloed van hun verblijf is dus niet als dusdanig aanwijsbaar, maar zal wel reëel geweest zijn. Wij merken dat dichters zoals Emile Verhaeren of Karel Van de Woestijne strandimpressies letterlijk in hun gedichten aanwenden. Willem Elsschot gaat nog verder en situeert een deel van de actie van zijn roman *Tsjip* in en rond zijn Villa Kerkepanne in de gelijknamige buurt te Sint-Idesbald. Hij noemt zelfs de buurtbewoners met naam en toenaam.
Bij anderen zoek je tevergeefs naar enige referentie, zoals bij Herman Teirlinck of Felix Timmermans (hij verbleef in Villa Laagland te Oostduinkerke). Ook zoeken wij tevergeefs naar een poëtische impressie van Rainer Maria Rilke (hij logeerde met zicht op zee in het Grand Hôtel te Oostduinkerke) of van de Russische verteller Isaak Babel. Hun aanwezigheid als badgasten staat nochtans vast. Door het uitblijven van een literaire naslag van hun verblijf, kunnen wij enkel veronderstellen dat zij ten volle zijn opgegaan in het bestaan van de vakantieganger en zijn ontspanningsrituelen. Maar ook dat is zuurstof voor de geest en tenslotte is het daarop dat de motor van de creativiteit draait.

Zicht uit 1912 op het Grand Hôtel d'Oostduinkerke (vooraan met torentje) waar Rainer Maria Rilke vaak verbleef. Bemerk op de achtergrond het intussen verdwenen hotel 'Gauquié'.
© Freddy Beun Koksijde

Onze tocht begint op de Zeedijk, aan het Stranddienstencentrum. We vertrekken landinwaarts via de Strandlaan. Bij de verkeerslichten steken wij de Koninklijke Baan over en slaan even verder links de Henri Christiaenlaan in. Wij lopen de Kerkpanneweg, rechts van ons, voorbij. Deze mondt opnieuw uit in de Strandlaan.

Op de hoek Strandlaan - Kerkpanneweg woonde van 1955 tot 1976 **Albert Dawyndt (1915 - 2006)**. Als jongeman deed hij wat heel wat jonge mensen doen: hij schreef gedichten. Het meest merkwaardige van die onuitgegeven schrijfsels is wel dat zij eigenhandig door Cyriel Verschaeve verbeterd werden. Dawyndt zou mettertijd een nieuwe liefde ontdekken, die voor de eigen streek en haar verleden. Hij stond mee aan de wieg van de heemkundige kring *Bachten de Kupe.* Die vereniging verrichtte pionierswerk in het bestuderen van het historisch en volkskundig belang van de eigen streek en haar Zuid-Vlaamse uitlopers in Frans-Vlaanderen, globaal gezien spreken wij dus over de streek gevat tussen de kromming van de IJzer en de zee ("bachten" staat in het plaatselijk dialect voor "achter" en "kupe" voor "kuip"). Haar grootste wapenfeit was de oprichting van een openluchtmuseum van de Westhoek te Izenberge - Alveringem. Albert Dawyndt heeft daartoe ook het zijne bijgedragen. Hij werkte geregeld mee aan diverse heemkundige tijdschriften *(Bachten de Kupe, Ons Heem, Biekorf, De Plate, enz.).* Van zijn hand verschenen monografische studies die vooral verband houden met zijn geboortestad Veurne: *Veurne rond la Belle Epoque, Veurne 14-18, De Veurnse Herbergen uit 't Jaar 20, Snippers uit de Veurnse Volksmond.*
Wij volgen de Henri Christiaenlaan over zowat tweehonderd meter.
We bereiken de **Keunekapel**.

De Keunekapel in Sint-Idesbald begin jaren '30.
© Gemeentearchief Koksijde

Het gebouwtje met piepkleine klokkentoren werd in 1906 opgericht op initiatief van de familie Lafosse, grootgrondbezitters uit Brussel en eigenaars van de schuin tegenover liggende villa (nummer 33). Om hun zoon, die priester was, de dagelijkse moeizame tocht door de duinen naar de dorpskerk van Koksijde te besparen, lieten zij deze kapel bouwen die ook de overige vakantiegangers ten goede kwam. Tijdens de Eerste Wereldoorlog werd het er heel wat drukker. Nu bleven de vakantiegangers wel weg, maar de talrijke vluchtelingen uit het naburige en totaal verwoeste Nieuwpoort namen hun plaats in. De kapel werd hun voorlopige parochiekerk. In die mate zelfs dat pastoor Vermeulen uit de Nieuwpoortse OLV-parochie in zijn dagboek noteerde: *"Dit is hier waarlijk klein Nieuwpoort".*

Binnenzicht van de Keunekapel in Sint-Idesbald voor 1935. *© Gemeentearchief Koksijde*

De beeldentuin van de Keunekapel in Sint-Idesbald.
© Gemeente Koksijde - Dirk Van Hove

Het loont alvast de moeite hier even rond te slenteren. Het kerkje is een beschermd monument. Het staat op een duin, die nu volledig begroeid is. Het is een sober gebouwtje, zonder tierelantijnen.
De vorm ervan is ontleend aan de plaatselijke vissershuisjes, met het laag afhangend dak en de zwart gepekte plint. De naam Keunekapel verwijst naar de talrijke konijnen die hier ronddartelden ("keun" is West-Vlaams voor "konijn"). De kapel werd in 1938 voor de eredienst gesloten. De gemeente heeft het goed aangekocht en stelt het als tentoonstellingsruimte ter beschikking van de Werkgroep Kunst in Baaltje. De omgeving werd als beeldentuin ingericht.

Gedenksteen voor Luc van Brabant aan de Keunekapel in Sint-Idesbald.
© Gemeente Koksijde - Dirk Van Hove

Als literaire associatie vermelden wij een gedenksteen voor de dichter **Luc van Brabant (1909 - 1977),** wiens poëtisch oeuvre misschien moet onderdoen voor zijn onvolprezen studie met degelijke vertalingen van de Franse dichteres Louise Labé, een grote dame uit de Renaissance. Samen met Marcel Coole en Johan Daisne publiceerde hij het tijdschrift *Klaver(en)drie*.
Van Brabant die uit Lokeren afkomstig was, kwam zich in 1935 te Koksijde vestigen. Dat hij in zijn nieuwe omgeving volledig opging, inclusief de sappige gewesttaal, mag blijken uit zijn:

Ballade bij de dood van Lowietje van Koksijde

Gij waart daar ergens "entwat aan de tram"
en mestet in uw zondagsuren
wilde "keuntjes" tam.
Het was te veel. Het kon niet blijven duren
met al die weelde in uw bereik.
Ge weet het wel: God scheert arm en rijk over één
zelfde kam,
Lowietje

En terwijl gij ons zondags keuntje woogt,
(dat amper aan zes frank het kilo kwam,
ook als ge u zelf voor honderd gram bedroog)
wijl woog men u, na op één gram,
zonder toe- noch vriendenmaat,
want God scheert vorst en laat over één zelfde kam,
Lowietje.

En nu? Gij die eens keuntjes hield op 't hof,
en waart daar "entwat aan de tram",
nu wordt gij straks wat poeierig stof
dat opstuift onderuit de tram
en ons 't gezicht verduistert en verblindt,
de tijd om één van
ons te scheren, vrind,
over Gods Luizekam.

Detail van het beeld 'De Zee ... schelpen bloeien aan haar adem' (1999) van kunstenaar Eddy Walrave in de beeldentuin van de Keunekapel in Sint-Idesbald.
© Gemeente Koksijde - Dirk Van Hove

Het beeld *De Zee… schelpen bloeien aan haar adem* (1999) van Eddy Walrave is geïnspireerd op een vers van de Koksijdse dichter **Fernand Florizoone (°1925)**, uitgebeeld met de directheid die van arduin te verwachten is. Bijtel en zaag laten sporen na in de hardsteen,

die zijn naam niet gestolen heeft.

Portret van dichter Fernand Florizoone.
© Gemeente Koksijde - Dirk Van Hove

De poëtische lichtheid van de tekst staat in gewild contrast met de ruwheid van het materiaal. De band van Fernand Florizoone met de zee wordt al van bij zijn eerste dichtbundel *In de Branding* (1955) beklemtoond, maar hij bezingt ook de eenvoudige dingen des leven. Hij doet dat met grote gevoeligheid en een opvallend sober taalgebruik, eenvoud zonder oppervlakkigheid. Collega dichter Anton van Wilderode noemde hem *"de bezinger van een gelukkig, gedroomd arcadia, (…), een voortreffelijk dichter".* Wij willen u de ode die hij aan zijn woonplaats Koksijde opdroeg niet ontzeggen, in de eerste plaats omwille van de zilte boventoon, maar ook vanwege het kernachtig slot.

Koksijde

Een kokkel en een zee
schrijven in het zand: Koksijde
De zon waait de dagen open
in een schaakspel baadsters.
De laatste paardenvisser
Hangt zijn net te drogen,
Onder 8 eeuwen zand
luidt de abdij het getij
Over het land.
Op de zandeeuwen
priemt jong helm
en achter het duin zingt de wind
Een zeemeermin.

Eb en vloed
Wie kwam,
Komt altijd weer.

We laten de Keunekapel achter ons, dwarsen de Koninginnelaan en slaan rechts de Majoor D'Hoogelaan in en volgen die ongeveer 300 meter tot aan een rondpunt. Het verlengde van de Majoor D'Hooghelaan heet Elzenlaan.

Sta even stil bij **Villa Le Sablier,** Elzenlaan 27 (tweede deel - doodlopend straatje), want hier woonde een merkwaardige persoon, zeg maar een "straffe madam".

Onder het doorschijnend naar Sint-Idesbald verwijzend pseudoniem **Tony Sintides** publiceerde zij slechts één enkel boek, het sprookje *Zondagskinderen,* dat zij zelf illustreerde. Het verhaal was niet oorspronkelijk in het Nederlands geschreven, vertaalster van dienst was Christine D'haen. Tony Sintides was architect en tekende ook theaterdecors. Zij schreef poëzie, maar was blijkbaar niet geïnteresseerd in uitgeven. Tot zover de karige gegevens die de uitgever in 1976 bij het boek meegaf.
De ware naam van deze onopvallende dame was Tony Simon-Wolfskehl (1893 - 1991), iemand die in het artistieke leven van de twintigste eeuw een actieve rol heeft gespeeld. In Koksijde beleefde zij een rustige levensavond, na een lang en bewogen leven. Spijtig genoeg heeft zij ook de tragiek van de voorbije eeuw aan den lijve ondervonden.
Zij groeide op in een Duits-joods artistiek milieu te Weimar. Zo had zij omgang met kunstenaars van *Die Brücke, Der Blaue Reiter* en het *Bauhaus*. Aan dat *Bauhaus* - een uitvloeisel van de door Henry Van de Velde gestichte kunstschool - werd zij één van de eerste vrouwelijke leerlingen van Walter Gropius. Zij beleefde een kortstondige, maar intense relatie met de expressionistische auteur en kunstkenner Carl Einstein.
In 1936 sloeg zij met haar man Roderick Lasnitzki op de vlucht voor het nazi-regime. Het koppel bouwde te Gent een nieuw leven op. In 1940 werd haar man opgepakt, zijzelf kon onderduiken te Gent. Roderick Lasnitzki overleefde de oorlog niet. Hij werd te Auschwitz vergast.

Na de oorlog werd Tony's huis een ontmoetingsplaats voor kunstenaars en estheten: Roger Raveel, Hugo Claus (haar "*lieber Junge*"), Karel Geirlandt, om er maar enkele te noemen. In zekere zin zette zij de traditie van de grote artistieke salons verder. In het begin van de jaren zestig verhuisde zij naar Sint-Idesbald, waar zij het rustiger aan deed. Zij stierf er op 97-jarige leeftijd. Haar arts Raymond Van Duüren getuigt over haar:

Het was een klein, tenger vrouwtje. (…) Opmerkelijk is dat zij de eerste persoon is die gecremeerd werd op zee. Dat was haar wens. Ze zei me: dokter, ik heb genoeg mensen gezien die levend verbrand werden en van wie de as in de aarde terechtgekomen is.

Haar rijke kunstverzameling kreeg onderdak in het Museum voor Schone Kunsten te Gent dat de herinnering aan haar levendig houdt en zo met enkele topwerken van het Duits expressionisme kan uitpakken.

Historicus Eric Defoort heeft de uitzonderlijke levensloop van Tony Simon-Wolfskehl bestudeerd en onder de titel *Een Dochter van Duitsland, Tony Simon-Wolfskehl* gepubliceerd. Een aanrader, zoveel is zeker.
Wij keren terug doorheen de Elzenlaan naar het rondpunt en slaan rechtsaf de Charles Leyslaan in.

Annekesnest © Uitgeverij de Klaproos, J. Andries, S. Debaecke, Sint-Idesbald graag gezien, 2003, p. 150

Op nr. 31, aan de linkerzijde en in de hoogte, ligt villa *Het Annekesnest* waar **Karel Van de Woestijne (1878 - 1929)** zijn vakanties doorbracht. De naam van de woning houdt de impliciete verwijzing naar de nonchalance van de vakantiesfeer in, los van al te strikte leefregels. "Anneke" staat in sommige Vlaamse dialecten voor ekster, een vogel met een dievenreputatie in wiens nest de meest uiteenlopende dingen te vinden zouden zijn. Een "annekesnest" is dus geen toonbeeld van orde en netheid, maar daar maalt niemand om.
Van Karel Van de Woestijne is geweten dat hij verzen en versflarden in notaboekjes noteerde. Dat de zee als sterk symbool in zijn werk prominent aanwezig is, hoeft niet te verwonderen. Het levert hem niet enkel metaforen op, verwijzingen naar de hoogste bestemmingen van het menselijk bestaan, parallellen tussen het woeste natuurelement en zijn eigen gevoelens, hij slaagt er eveneens in sensaties scherp af te lijnen en ze overtuigend te formuleren.

't Gezicht doorkrauwd, dat tintel-gloeit.
Ter lippe, kenen als schroeîge degens.
Heel mijn wezen aangerand
van wervel-waaiërende lucht.
En om me henen de scherpe zee,
die nader toe me brandt.'
(uit Zegen der Zee)

Die ijzige Noordzeewind waait nog onstuimig door *Verzen aan Zee en in een Tuin* en in de bundel *God aan Zee*. Uiteraard leeft Van de Woestijne zich uit in neologismen en epitheta die hij zo origineel mogelijk bedenkt. Verrassende vondsten zoals *recht-geschilferd licht* of *'t ebbend-vloedend water* lijken vandaag wel wat overtrokken, voor zijn tijdgenoten golden zij als een bewonderd handelsmerk. In eerste instantie verraden zij toch zijn wil om de geringste waarneming in een beklijvend beeld vast te leggen, zoals deze ervaring opgedaan langs de waterlijn:

Zand, bij mijn veer'ge zool
breed uitgestraald doorweekt,
waar krijsend iedre tred doet duizend
schelpen schallen.

We keren terug naar het eerstvolgende kruispunt Charles Leyslaan en Duinenkranslaan, slaan hier rechtsaf en lopen tot aan het rondpunt. Links van ons mondt de Tennislaan uit, rechts de Brialmontlaan. Hier willen wij even stilstaan bij de figuur van dichter **Eddy Van Vliet (1942 - 2002).**

Hij was een vaste vakantieganger in Koksijde en verbleef dan op nummer 10 van de Tennislaan. Dan bezocht hij geregeld Paul Delvaux en beeldhouwer George Grard. Bij hun ontmoetingsritueel hoorde een partijtje petanque, waarbij Grard spelleider was en Delvaux scheidsrechter (zijn schuinse blik was onfeilbaar om de winnende bal aan te duiden, heette het). Hun vriendschap werd bezegeld in een map grafiek van Grard uitgegeven door de Antwerpse Galerie *De Zwarte Panter*, met teksten van Delvaux en Van Vliet. Ofschoon de zee niet tot de vaste thematiek van Van Vliets poëzie hoort, tref je soms toch beelden aan die door de eigen ervaring aan zeggingskracht gewonnen hebben.

Petanquespel in de duinen. V.l.n.r. Eddy Van Vliet, Paul Delvaux, George Grard. Circa 1978. Sint-Idesbald. © Els Claes.

Een zee die meer was dan een zee
kan haar zwemmers niet vergeten
laat staan hun lach vergeven
nu zij koud en hardvochtig
moet toezien hoe alles afknapt en breekt
onder het komende ijs.

(Uit *Een zomer die meer was dan een zomer is voorbij*)

Wij slaan rechtsaf en volgen de Brialmontlaan.

Onmiddellijk rechts, aan de rechterkant op nummer 25, woonden tot in 1973 dokter **Herman Le Compte (1929 - 2008)** en zijn echtgenote beeldhouwster Begga D'Haese (°1939).

Portret van dr. Le Compte.

Le Compte was vooral werkzaam als geriater - gerontoloog en verwierf bekendheid door zijn boude uitspraken die hij in tal van publicaties ventileerde: via boeken en artikels, in tijdschriften en reclameblaadjes tot videocassettes en later een eigen website en weblog toe. Zijn behandeling berustte op het voorschrijven van een grote hoeveelheid vitamines om hierdoor het verouderingsproces van het lichaam in te dijken. Op die manier kon een mens wel duizend jaar worden, oordeelde hij. Die uitspraak en de publiciteit die hij niet schuwde brachten hem in aanvaring met de Orde van Geneesheren (*"De Horde van Geneesheren"*, noemde hij ze). Mediageniek ging Le Compte de confrontatie met het medisch establishment en met de gerechtelijke overheid aan. De eerste perikelen in die lange strijd speelden zich hier af.

Zo werd deze rustige wijk af en toe opgeschrikt door een politionele machtsontplooiing tegen de rebelse dokter. Daaraan gaven de media de nodige aandacht en daar was de betrokkene zeker niet rouwig om, het publiek evenmin!

Wij lopen de Brialmontlaan uit. Voorbij de Koninklijke Prinslaan wordt dit de Ter Duinenlaan. Wij steken het Marktplein over en nemen links de Begonialaan. Daarna nemen we de eerste straat rechts, de Tulpenlaan. Op nummer 14 zien we een oud boerderijtje staan, een relict uit het vissersverleden van deze wijk die de bizarre naam *Maartenoom* draagt. Hier werd Hendrik Nys geboren, de vader van striptekenaar **Jef Nys (°1927)**, de geestelijke vader van Jommeke. Het contrast tussen het lage vissershuisje en de Onze-Lieve-Vrouw-ter-Duinenkerk, vlak daarachter, illustreert op sprekende wijze de evolutie van vissersdorp tot badplaats die Koksijde in de voorbije eeuw onderging.

Vissershuisje uit 1870 van Carolus Nys en Maria-Theresia Huysseune. © Gemeente Koksijde - Dirk Van Hove

Voor de Antwerpse striptekenaar staat het schilderachtige huisje bol van de familiale herinneringen. Hier woonde zijn grootvader Carol.

Zijn vader Hendrik zag er het levenslicht op 5 juli 1889 en op het tijdstip dat hij er als kind op vakantie kwam, vóór de Tweede Wereldoorlog, werd het bewoond door zijn oom Isidoor Vermoote, een gewezen IJslandvaarder. Het beeld van *Nonkel Door* die op een muilezel gezeten garnalen ging vangen, maakte een diepe indruk op de kleine stadsjongen.

Jef Nys. Vissershuisje in Koksijde. Uit het Jommekes album nr. 166 De Mandoline van Caroline, 1992. © Jef Nys

Toch situeert zich het meest markante moment voor hem op het erf van deze woning: een wilde achtervolging door een razende haan. Noem het een regelrechte Jommekeservaring! Voor het overige was dit hier toen nog ongerepte duinengebied een onuitputtelijke bron van speelplezier. Jef Nys heeft het huisje een plaats gegeven in één van de avonturen van Jommeke, en wel in *De Mandoline van Caroline.*
Sinds 12 juni 2001 is het een beschermd monument. Na het overlijden van de laatste bewoonster, werd het door het gemeentebestuur aangekocht met de bedoeling er een museum van te maken.

Wij keren op onze stappen terug, richting de Ten Duinenlaan die wij links inslaan richting kerk. Wij volgen de bocht naar rechts. Deze mondt uit in de brede Jaak Van Buggenhoutlaan die wij naar rechts volgen.
Wij lopen nu langs de ruïnes van de abdij Ten Duinen, op onze rechterkant.

Luchtfoto uit 1975 met zicht op de Ten Duinensite.
© Gemeente Koksijde - Lambert Derenette

Een beetje verdoken staat hier ook het kapelletje *Baldjes Kruis* ("Baldje"= Idesbald), het is een nederig bouwsel, op het schrale af.

Bedevaart naar 'Baaldjes Kruis'.
© Gemeentearchief Koksijde

Het werd in 1819 door de laatste vijf monniken van de Duinenabdij gebouwd op de plaats waar hun abdij tot in de zestiende eeuw had gestaan. Daarvan was op dat tijdstip haast niets meer te zien. De duinen waren er over gewandeld, letterlijk. Opgravingen zouden er pas later komen, eerst aarzelend in diezelfde negentiende eeuw, en systematisch van 1949 af.

Zicht uit 1940 op de 'grote kelders' - thans opgravingen - van de Duinenabdij.
© Gemeentearchief Koksijde

Het thema van de verzonken abdij heeft wel inspirerend gewerkt op striptekenaar **Hec Leemans (°1950)** die er gretig op inspeelt in *Mensenjacht*, één van zijn verhalen uit de reeks Bakelandt.

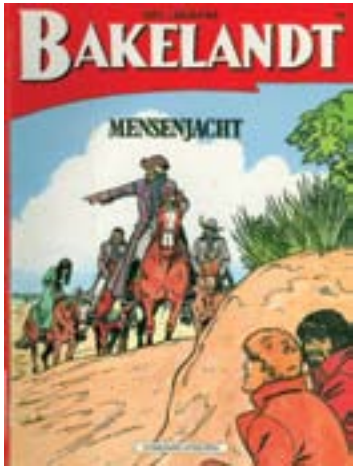

Hec Leemans. Cover van de strip Bakelandt album nr. 63 Mensenjacht, 1993.
© 2009 Standaard Uitgeverij Antwerpen - België

Hij situeert de lotgevallen van bendeleider Bakelandt in een welbepaald historische en geografische context, en wel West-Vlaanderen tijdens de Franse Tijd. Bakelandt is er een soort Vlaamse Zorro die in zijn strijd tegen het onrecht via een tip van een visser de verdoken ingang van de bedolven abdij vindt en er het nietsontziende geboefte te lijf gaat. De reeks is erg succesvol en bestaat al sinds 1975. Ook in de verhalen van *De Rode Ridder* komt de Duinenabdij voor.

Willy Vandersteen. 1ste pagina uit De Rode Ridder album nr. 186 De Dodecaëder, 2001.
© 2009 Standaard Uitgeverij Antwerpen - België

De omvang van de ruïnes geeft aan hoe belangrijk de abdij moet geweest zijn. Zij stond immers aan het hoofd van de Cisterciënzerabdijen in de Nederlanden. Een rondgang in de ruïnes kan gezien worden als het hoogtepunt van een bezoek aan het Abdijmuseum Ten Duinen. Links van ons, tussen de bomen, leidt een aarden pad bij het begin van de Middenlaan naar het huis Vanneuville, één van de ateliers van Walter Vilain, schilder, dichter en componist. Op hem komen wij verder op de wandeling nog terug.

De Zuid-abdijmolen is een zogenaamde staak- of standaardmolen.
Hij is afkomstig uit Houtem-Veurne en stamt uit 1773.
Hij werd daar in 1951-1952 ontmanteld en op de vroegere molenwal van de abdijmolen heropgebouwd. Sinds Pasen 1954 is hij een pronkstuk van de gemeente; hij is uiteraard beschermd als monument. Voor de bezoeker die Koksijde vanuit de richting E40 en Veurne de gemeente binnenrijdt, biedt hij een feestelijke en onvergetelijke aanblik.

Luchtfoto met o.a. zicht op de Zuid-abdijmolen en het oorlogsmonument ter gedachtenis van de Belgische en geallieerde vliegeniers. © Gemeentearchief Koksijde

Aan de molen slaan wij linksaf de Leopold III-laan in. De constructie midden op de rotonde verdient even onze aandacht. Het is een oorlogsmonument dat er in 1951 werd opgericht ter nagedachtenis van de Belgische en geallieerde vliegeniers. Het kreeg het uitzicht van een verkleinde vuurtoren, een originele keuze, elegant en stijlvol. Op het voetstuk lezen wij een vers van Karel Van de Woestijne:

Als een meeuw uit een stormzwerk
is hij gevallen

Via de Leopold III-laan betreden wij het **natuurgebied van de Noordduinen.** Dit was lang een weinig ontwikkeld gebied, door struweel overwoekerd. Hierin komt verandering door een recent herinrichtingsplan waardoor de natuur haar oorspronkelijke diversiteit aan het herwinnen is. Na ongeveer vierhonderd meter, slaan wij rechtsaf. Het tweede huis rechts werd in het begin van de jaren vijftig door Paul Delvaux (1897 - 1994) gebouwd, als replica van een traditioneel vissershuisje.
Hier had hij echt het gevoel op het einde van de wereld te wonen.

Kunstenaar Paul Delvaux in 1987 ter gelegenheid van de toekenning aan hem van de literaire prijs van de stad Luik. © Gemeentearchief Koksijde

Wij volgen het pad rechtdoor, volgen hierbij de wit-rode aanduidingen van de GR-paden en slaan op het einde linksaf. Zo bereiken wij de Strandlaan die wij oversteken. Via de Moulinstraat monden wij dan uit in de Marie-Joséstraat. Die volgen wij naar rechts. Aan uw linkerkant, op nr 11 woont en werkt **Walter Vilain (°1938),** schilder, dichter en componist. Het kleine woonhuis is een typisch voorbeeld van de traditionele woning van de oorspronkelijke bevolking die het vissen combineerde met een beetje akkerbouw om in leven te blijven.
Bij de opkomst van het toerisme werd een centje bijverdiend door de eigen woning te huur aan te bieden. Dat was ook hier het geval. Kleine Walter beleeft het als kind dat Delvaux het huisje van zijn grootmoeder komt huren.

Grootmoeder en kleinzoon nemen intussen hun intrek in een klein bijgebouw, de tijd dat het seizoen duurt. Door het raam van de woonkamer glurend ziet hij de schilderijen met hun magische voorstellingen. Het zal hem niet meer loslaten. De ontmoeting met Paul Delvaux was bepalend voor zijn kunstenaarsloopbaan. Ook hij wil kunstenaar worden en hij kan daarbij op de steun van de meester rekenen. Op zeventienjarige leeftijd is hij ingeschreven in Ter Kameren, in het atelier monumentale schilderkunst waarvan Paul Delvaux de titularis is. Uit eerbied voor zijn leermeester ligt zijn werk aanvankelijk in zijn lijn. Niet voor lang, want al vlug gaat hij een eigenzinnige vorm van figuratie hanteren, op de grens van de abstractie, nieuwe experimenten niet schuwend.

Vilains poëzie is een vorm van bevraging van het eigen ik en ligt zo in het verlengde van zijn beeldend werk. Bewondering gekoppeld aan een vorm van gezond chauvinisme liggen aan de basis van een andere subtiele eerbetuiging aan Paul Delvaux: zijn muzikale compositie *Delvauxiana*, veertien melodieën en composities voor piano die rechtstreeks op schilderijen van Delvaux geïnspireerd zijn.
Die verwijzingen zijn ook aanwezig in *Coxydiana*, een totaalspektakel voor dans, woord, muziek en plastische expressie.
Naast het huis heeft Walter Vilain een ruim atelier opgetrokken.

Wij slaan linksaf de Dageraadstraat in en bereiken de Veurnelaan.
Wie een extra inspanning niet schuwt loopt rechtdoor de Berglaan in.

Zo beklimmen wij via een slingerweg een oude duin. Dit is een overwoekerde uitloper van de Kerkepanneduinen, een natuurgebied dat wij via de R. Vandammestraat (vanuit de Berglaan rechts inslaan) en de Cornelis Devoslaan (tweede straat links) bereiken.

In de Dirk Boutslaan nr. 6 (eerste straat links), woonde auteur **Bert Bijnens (°1920)**, die veel over Koksijde, de IJslandvaarders en Frans Vlaanderen publiceerde.

Portret van heemkundige Bert Bijnens. © Gemeente Koksijde – Dirk Van Hove

Hiervoor ontving hij in 1982 de Visser-Neerlandiaprijs. Hij is ook auteur van een aantal luisterspelen, een literair genre dat vandaag ten onrechte in de vergetelheid is geraakt. Bijnens is van veel markten thuis, hij is ook beeldhouwer en heemkundige.

Onder auspiciën van het gemeentebestuur publiceerde hij meerdere brochures over Koksijde en zijn vissersverleden: zowel de legendarische IJslandvaart als de strandvisserij, maar ook over de specifieke architectuur van het vissershuisje.

Kunstwerk van de hand van Bert Bijnens.
© Gemeente Koksijde – Dirk Van Hove

De aanwezigheid van een groot aantal kunstenaars te Koksijde heeft hem altijd sterk aangesproken. Daarvan getuigen onder andere het door hem in 1971 reeds uitgestippelde *Artiestenwandelpad* en de *Bebloemde Praalstoet van de Vlaamse Schilderkunst* waarvan hij bezieler en organisator was.

De Kerkepanneduinen liggen zowat twee kilometer van de zee verwijderd. Nergens beter dan aan de achterkant van dit natuurgebied, zien wij hoe abrupt de overgang is tussen de duinen en het uitgestrekte poldergebied.

Wij lopen de Cornelis Devoslaan uit en via de R. Vandammestraat (links inslaan) en de Constant Permekelaan (1ste straat rechts) belanden wij opnieuw op het hoofdparcours. Wij slaan de tweede straat links in, de Sparrelaan.

Wie de lus naar de Kerkepanneduinen er niet bij neemt, slaat rechtsaf de Veurnelaan in en loopt tot nr. 65. Hier gaat men linksaf via een wandelpad de duinen in. Dit wandelpad mondt uit in de Constant Permekelaan. De eerste straat rechts is de Sparrelaan.

Op nummer 5 woonde **Pierre Daco (1917 - 1992).** Deze psycholoog en psychotherapeut publiceerde meerdere vulgariserende werken over psychoanalyse en over de geschiedenis van de psychologie bij de bekende Belgische uitgeverij Marabout. Hij was leerling van Carl Gustav Jung en van Charles Baudouin. Zijn houding was minder doctrinair dan die van zijn leermeesters. Hij hechtte veel belang aan hetgeen hij de *vrije associatie* noemde, de gegevens die hij zo bekwam combineerde hij met de theorieën van Sigmund Freud. Jung zal dat niet graag gehoord hebben! Onder het pseudoniem Pierre Bourtembourg schreef Daco ook poëzie en romans. Zo verschenen in de tijdens de jaren vijftig en zestig razend populaire reeks Marabout Junior biografieën van erg uiteenlopende personaliteiten zoals Ghandi, Fleming (die van de penicilline), Charles de Foucault en Rommel. De laatste twee hebben bij nader inzien wel iets gemeen: de Noord-Afrikaanse woestijn. Daco was een artistieke duizendpoot. Hij heeft zich aan alles gewaagd: naast de reeds vermelde genres heeft hij ook minstens één toneelstuk gepubliceerd, muziek gecomponeerd. Je vraagt je af wanneer hij nog tijd vond om te schilderen, want, inderdaad, dat heeft hij ook gedaan.

Op de hoek van de Sparrelaan en de Jan Vanlooylaan, nr. 2, ligt Het Vissershuis, de vakantiewoning van **Maurice Roelants (1895 - 1966)**, auteur van onder meer *De Jazzspeler* - een verhaal dat hij aan zee situeert en dat de sfeer rond de vakantiegangers goed weergeeft - en van de roman *Komen en Gaan* waarvoor hij de literaire staatsprijs ontving.

Vissershuisje op de hoek van de Jan Vanlooylaan en Sparrelaan.
© Gemeente Koksijde - Sarah Willems

Roelants was erg actief in het culturele leven en was medeoprichter van tijdschriften zoals *Het Fonteintje* en het *Nieuw Vlaams Tijdschrift* (met Herman Teirlinck als hoofdredacteur). *Het Visserhuis* was daarom ook een veelbezochte ontmoetingsplaats van kunstenaars, waaronder Elsschot, die tot zijn grote blijdschap toevallig ontdekte dat de redactiesecretaris van het *Nieuw Vlaams Tijdschrift* dezelfde heer Roelants was waarmee hij aan zee zo goed kon opschieten!

Wij slaan de Jan Vanlooylaan rechts in. Op onze linkerkant, nr. 62, spijtig genoeg amper te ontwaren van op de straat, ligt het *Stropershol*, waar dichter-schilder **Jean Milo (1906 - 1993)** vaak verbleef. Zijn bewondering voor James Ensor drukte hij uit zowel in zijn onderwerpen, de titels van zijn werken als in zijn fantasievolle geschriften.

Jean Milo. Ensor in St.-Idesbald op bezoek bij Paul Delvaux in de Noordduinen. 1976.
© Sabam Belgium 2009.

Ter illustratie: een schilderij waarbij hij Sint-Idesbald en James Ensor op bezoek bij Paul Delvaux toont en de theorie dat Robinson Crusoë eigenlijk Robinson van Kruishoutem heette, maar dat de Engelsen dat niet konden uitspreken!

Wij lopen verder door de Jan Vanlooylaan, dwarsen de Veurnelaan en de Marie-Joséstraat. Dan slaan wij rechts af, de Willem Elsschotlaan in.

Nu een gezellige villawijk, maar in de jaren twintig van de vorige eeuw was hier niet veel te beleven. Kerkepanne was een uithoek van Sint-Idesbald en toeristen zag je er amper. In 1927 kocht **Willem Elsschot (1882 - 1960)** er een stuk grond, enkel bereikbaar via een kronkelend zandpad. Hij liet er een huis in traditionele stijl optrekken. Het werd een vakantiewoning, zonder elektriciteit en het water werd er met de hand opgepompt. In die tijd was dat zeer gebruikelijk. Het huis kreeg de naam *Kerkepanne* (nu Willem Elsschotlaan nr. 9).

Villa Kerkepanne.
© Willem Elsschotgenootschap

Het kreeg een plaats in het literaire werk van Elsschot, en wel in zijn roman *Tsjip* uit 1934. Het is geweten dat het personage Frans Laarmans, de ik-figuur uit zijn romans, slechts ten dele met de schrijver samenvalt, hetgeen niet belet dat de eigen ervaring ook duchtig als bron wordt aangeboord. Zo vertoont het uitgangspunt van *Tsjip* veel gelijkenis met gebeurtenissen uit zijn onmiddellijke omgeving. Het heel reële feit van het huwelijk van zijn dochter Adèle te Koksijde wordt uitvoerig uit de doeken gedaan. Wij zijn er getuigen van hoe *Villa Kerkepanne*, die de hele winter onbewoond gebleven is, in allerijl voor het feest in gereedheid wordt gebracht. De beschrijving van het eerste contact met de omgeving vlak na de winter is treffend en vervuld met Elsschotse ironie:

't Is een vroege Pasen en 't ziet er hier niet vrolijk uit. De wind, die uit het Noorden komt, rukt aan de gesloten villa's, huilt door de telefoondraden en blaast de kippen van de baan.
De magere kat van boertje Costenoble komt uit de duinen en sluipt naar huis.

Willem Elsschot in St.-Idesbald.
© erven Elsschot en AMVC-Letterenhuis

Elsschot is geen gewone vakantieganger. Hij schuwt het contact met de plaatselijke bevolking niet en dat is wel uitzonderlijk te noemen.

Het stelt hem in staat om de autochtonen met hun kleine kantjes en vooral hun houding tegenover de vakantiegangers te beschrijven. Hij weet hun vertrouwen te winnen en beseft maar al te goed dat hij sympathiek is zolang zij aan hem kunnen verdienen. Zo beschrijft hij het eerste herbergbezoek na een winterlange afwezigheid:

Zij spuwen er lustig op los zonder elkander te raken en ik spuw dadelijk mee om te laten blijken dat wij nog steeds broeders zijn.

Zonder er te zwaar aan te tillen, maar met des te meer accuratesse, beschrijft hij tweeslachtige trekjes bij dorpelingen die zich anders gedragen naargelang het toeristisch seizoen bezig is of niet. Dit is wel een heel mooi voorbeeld. Geniet met Elsschot mee van de gedaantewisseling van de pensionhouder die hij tijdens de winter op klompen mest heeft zien vervoeren:

Stekelorum, die achter de kruiwagen met mest liep, staat in zijn zwart pak voor de deur van zijn pension en zendt voortdurend zijn glimlach over de baan in de richting van de tram, van waar de stedelingen moeten aankomen.

Villa Kerkepanne is ook de plaats van de eerste ontmoeting met zijn kleinzoon Jan, ter plaatse herdoopt tot *Tsjip*, één der meest tedere bladzijden uit dit gevoelige boek. Tijdens de oorlog ziet Elsschot zich verplicht het huis te verkopen om het hoofd boven water te houden.

Recht tegenover *villa Kerkepanne*, slaan we de Smalle Weg in en belanden wij in de Fred Wallecanlaan die we links inslaan. We volgen verder deze straat en kruisen de Jan Van Looylaan.

Na zijn aanstelling tot inspecteur van het bibliotheekwezen in West-Vlaanderen woonde **Karel Jonckheere (1906 - 1993)** er enkele jaren op nr. 24. De sfeer heeft hij op treffende wijze weergegeven, evenals het tweeslachtige gevoel over de aanwezigheid van zomergasten.

's Winters voelden wij ons ruig
en gezond aan zee,
's zomers ontwricht en overwoekerd.

De Oostendenaar geniet met volle teugen van de nabijheid van de zee. Om het gevoel nog intenser te maken monsterde hij in 1946 aan op een IJslandvaarder, de O.318 "Belgian Sailor", en voer enkele weken mee. Het is met het verhaal van die ervaring dat hij zijn vrienden wist te boeien, zo onder meer Paul Delvaux. In Sint-Idesbald staan de kunstenaars in eng collegiaal contact. Jonckheere schrijft:

We leefden mee met de beeldhouwer George Grard, die in een vissershuis monumentale dingen maakte, met Paul Delvaux voor wiens kluis ik nog vlieren heb geplant, en met Maurice Roelants en al zijn vrienden die in zijn vissershuis een zoete inval kenden, met mevrouw en Lily van de Woestijne voor wie ik in de maneschijn konijnen poogde te overrijden, en wier memoires ik bewerkte (…).

Beeldhouwer George Grard aan het werk.
© Gemeentearchief Koksijde

Het zeegevoel is nooit ver weg in de poëzie van Karel Jonckheere. Over zijn verblijf te Koksijde heeft hij niet uitdrukkelijk gedicht, maar af en toe zijn er kleine elementen die aanwijzen dat hij zich hier goed gevoeld heeft. Zo het gedicht *"Aankomst in het Duin"* dat hij niet toevallig aan Maurice Roelants opdraagt.

Hier in dit duin bij spar en populieren,
in 't lage huis met vrouw en hond en
boek, wil ik tevreden zijn met simpele
manieren en zien wie 'k ben, het
laatste wat ik zoek. (…)
Hier is het goed want herfst met late
blaren. En achter 't nachtelijk duin
mijn oude zee.

Net voor het einde van de Fred Wallecanlaan slaan wij rechts af, de Pannelaan in. De eerstvolgende straat rechts is de vroegere Kabouterlaan, nu de Paul Delvauxlaan.
De naamsverandering lag voor de hand. Hier bevindt zich sinds 1982 het **Paul Delvauxmuseum**, ondergebracht in het voormalig restaurant *Het Vlierhof*, oorspronkelijk een vissershuisje, door de jaren heen vertimmerd en als museum ook al meerdere keren vergroot. Het is boeiend om zien hoeveel transformaties één enkel gebouw verdragen kan!

Bij het museum hoort een knus café-restaurant met terras. Het was niets uitzonderlijks Paul Delvaux hier aan te treffen. Hij genoot ervan iets te consumeren op deze plek die hem vertrouwd was. Het was ook een hele opluchting voor hem dat zijn werk via de Stichting Paul Delvaux in het museum een vast onderdak had gekregen.

Zicht uit ca. 1920 op de woning van schilder Antoine Jean Bakker waar thans het Paul Delvauxmuseum te St.-Idesbald is ondergebracht. © Gemeentearchief Koksijde

We lopen terug naar de Pannelaan en rechtdoor de Honigklaverweg in.

Op het einde van deze weg, op nr. 22 *"Eb en vloed"* ligt de vakantiewoning van dichter **Karel Dekandelaere (°1908, Oostende - †1994, Roeselare),** pseudoniem voor Jules Deman, auteur van diverse dichtbundels met soms verrassende titels, zoals *Zo sprak Zarathoestra nooit* of *Mannelijke Sopraan*, hij schreef ook proza en was bovendien kunstschilder.

Zijn echtgenote **Alice De Bevere (1921 - 1984)** publiceerde eveneens poëzie, maar was vooral kunstschilder. Die combinatie zijn wij op deze wandeling vaker tegengekomen.

Wij volgen de Pannelaan een 600-tal meter in de richting van de Zeedijk. Voorbij de Koninklijke Baan verandert de naam in Herman Teirlincklaan. Aan het einde van deze laan, op de linker hoek van de Dumontlaan had **Herman Teirlinck (1879 - 1967)** in 1929 een villa laten bouwen door architect Victor Bourgeois. Teirlinck was een monument in het cultureel leven van de twintigste eeuw, een veelzijdig en begenadigd kunstenaar: romanschrijver, dichter, journalist, toneelauteur, toneeltheoreticus, stichter van een baanbrekende toneelschool, persoonlijke adviseur van de koning, en nog zoveel meer. Zijn bekroningen waren navenant: tweemaal de staatsprijs voor toneel, de vijfjaarlijkse staatsprijs en, als allereerste, de Grote Prijs der Nederlandse Letteren.

Architect Bourgeois en Teirlinck kenden elkaar goed, niet enkel uit de modernistische kringen van Brussel, maar ook als collega's in de kunstschool van Ter Kameren, gesticht door Henry Van de Velde, eveneens een goede vriend van Teirlinck. Het gebouw was stevig geometrisch opgevat, maar met heel wat afrondingen, een combinatie die typerend was voor de modernistische stijl van Bourgeois en zoals hij die had toegepast in het atelier van Oscar Jespers te Sint-Lambrechts-Woluwe.

De villa kreeg de naam *Anker en Zon*, gewoon een mooie combinatie of een zachte vorm van ironie over banale villanamen? Met iemand als Teirlinck zal je het nooit weten!

Zicht op de woning van Herman Teirlinck op de hoek van de Dumontlaan met de Teirlincklaan. Deze woning werd gebouwd in 1929 door architect Victor Bourgeois. Afgebroken in 1989.
© Freddy Beun Koksijde.

Vlak ernaast bouwde Bourgeois een andere gelijkaardige woning voor kunstschilder Karel Maes (1900 - 1974), één van onze eerste abstracten en ook een geestesgenoot van de architect. Zij werkten samen aan het modernistisch tijdschrift *7 Arts*, in de jaren twintig de spreekbuis van de constructivistische avant-garde te Brussel.
Beide huizen bestaan spijtig genoeg niet meer. Zij moesten plaats ruimen voor een appartementsgebouw.

Wij slaan nu rechts de Dumontlaan in en bereiken zo onze startplaats.

Colofon

Deze uitgave is een realisatie van het gemeentebestuur Koksijde,
afdeling Vrije Tijd & Cultuur

Auteur
Rik Sauwen

Coördinatie en eindredactie
Ann-Sofie Beun, afdelingshoofd
Vrije tijd/cultuurbeleidscoördinator

Vormgeving en druk
Drukkerij Artypo, De Panne

Verantwoordelijke uitgever
College van burgemeester en schepenen
Zeelaan 303, 8670 Koksijde

Met bijzondere dank aan...
Caroline Beele, archivaris gemeente Koksijde
Freddy Beun, ere-gemeentesecretaris

D/2009/10428/03

> Plannetje
Schrijvers te **Sint-Idesbald** (7,5 of 9 km)

BROCHURE VERKRIJGBAAR

Bij de kantoren van de dienst Toerisme

- Koksijde-bad: Gemeentehuis, Zeelaan 303
- Oostduinkerke-bad: Astridplein 6
- Sint-Idesbald: Zeedijk 26a

CONTACT

058 51 29 10

toerisme@koksijde.be

www.koksijde.be

Prijs: € 1,50